

การเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ที่ดี โอกาสอันยิ่งใหญ่ของประเทศไทย

ประเวศ วะสี

วิกฤต คือ โอกาส

ประเทศไทยวิกฤตสุดๆ ก็เป็นโอกาสสุดๆ เหมือนกัน

โอกาสอะไร โอกาสเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ที่ดี

ถ้าเราเข้าใจปรากฏการณ์ว่าเป็นโอกาส เราจะได้ไม่ทุกข์ไม่เครียดจนเกินไป มีสติปัญญา ช่วยให้การเปลี่ยนผ่านไปสู่ภาวะใหม่ที่ดีเกิดขึ้นโดยเจ็บปวดน้อยที่สุด สูญเสียน้อยที่สุด หรือไม่สูญเสียเลย

๑.

ตามปรกติวิกฤตนำไปสู่สงคราม

ตามปรกติในประเทศใดประเทศหนึ่งเมื่อวิกฤตสุดๆ จนไม่มีทางไปก็เกิดสงครามหรือสงครามกลางเมือง เช่น สงครามกลางเมืองของสหรัฐอเมริกา หรือการที่เยอรมนีและญี่ปุ่นเข้าสู่สงครามมีคนตายและทำให้คนตายหลายสิบล้านคน การแพ้สงครามของเยอรมนีและญี่ปุ่นเป็นวิกฤตสุดๆ ของประเทศของเขา แต่หลังจากแพ้สงครามปรากฏว่า เยอรมันและญี่ปุ่นเจริญอย่างรวดเร็ว เพราะการแพ้สงครามเป็นโอกาสแก้ปัญหาที่ตามปรกติแก้ไม่ได้ และปัญหาที่แก้ไม่ได้ ได้นำประเทศทั้งสองเข้าไปสู่สงคราม

สำหรับประเทศไทยซึ่งวิกฤตมากขึ้นเรื่อยๆ จนถึง “วิกฤตที่สุดในโลก” มีผู้ตั้งคำถามกันมานานแล้วว่า เราจะพ้นวิกฤตโดยไม่ต้องนองเลือดได้อย่างไร และก็มองไม่เห็นว่าจะไม่นองเลือดได้อย่างไร อาจจะเป็นบุญของประเทศเรา บุญซึ่งเกิดจากเหตุปัจจัยเฉพาะบางอย่าง ประเทศของเรากำลังจะผ่านสภาวะวิกฤตสุดๆ ไปสู่สิ่งใหม่ที่ดีโดยไม่ต้องนองเลือด

๒.

มหาวิกฤตการณ์สยาม

สังคมไทยไม่สามารถแก้ปัญหาหลักๆ อันได้แก่ ความยากจนและความอยุติธรรมในสังคม ช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวยต่างกว้างมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม สิ่งแวดล้อม และการเมืองอันสลบซับซ้อน การเอารัดเอาเปรียบและฉ้อฉลเพิ่มขึ้นทุกวงการ เป็นวิกฤตการณ์ทางศีลธรรมที่บีบคั้นคนไทยมากขึ้นๆ อย่างมองไม่เห็นทางออก เครื่องมือต่างๆ เช่น กลไกรัฐ ระบบการศึกษา ระบบการเมืองดูไม่น่าพยาที่จะแก้ไขสภาพวิกฤต หรือตัวเองก่อให้เกิดปัญหาวิกฤตมากขึ้น อย่างที่เรียกว่าการเมืองน้ำเน่าก็

วนเวียนอย่างนั้นและเลวร้ายกว่าเดิม รัฐประหารก็ทำกันมาหลายครั้ง รัฐธรรมนูญก็ร่างกันมาหลายฉบับ เรียกว่าลองกันมาหมดทุกอย่างก็ไม่หายวิกฤต นี่แหละที่เรียกว่าวิกฤตสุดๆ หรือวิกฤตที่สุดในโลก จนไม่มีทางไปในภาวะเดิม ต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่ภาวะใหม่

๓.

พลังอำนาจทางสังคม

เราคุ้นเคยอยู่กับพลังอำนาจ ๒ ประเภท คือ

- **พลังอำนาจรัฐ (รัฐอำนาจ)** ใช้กฎหมายและกำลังติดอาวุธ คือทหารและตำรวจ
- **พลังอำนาจเงิน (ธนาอำนาจ)** ใช้เงินเป็นอำนาจ ซึ่งอาจครอบงำอำนาจรัฐได้ด้วย

ทั้งสองอำนาจนี้ประสบความสำเร็จในการขจัดความไม่ถูกต้องเป็นธรรม หรือกลับเป็นปัญหาเสียเอง ในสังคมสมัยใหม่ที่ซับซ้อนการใช้อำนาจเกือบจะแก้ปัญหาอะไรไม่ได้เลย แต่กลับสร้างปัญหามากขึ้น ดังที่การปฏิวัติรัฐประหาร หรือการที่ทุนขนาดใหญ่เข้ามายึดอำนาจรัฐก็แก้ปัญหาอะไรไม่ได้แต่กลับเป็นปัญหาเสียเอง

มีพลังอำนาจอีกชนิดหนึ่งที่เราไม่ค่อยรู้จักกัน คือ **พลังอำนาจทางสังคมหรือสังคมมานุษยภาพ**

อำนาจสังคมยุติความชั่วร้ายทั้งปวง

ดังตัวอย่างต่อไปนี้

(๑) สมัยก่อนโจรปล้นควายชุกชุม โจรปล้นควายเป็นคนกลุ่มเล็ก ๆ มีปืนเทียบปล้นควายชาวบ้าน ก่อความเดือดร้อนทั่วไป เจ้าหน้าที่บ้านเมืองแก้ไขไม่ได้ ต่อเมื่อชาวบ้านทั้งหมดรวมตัวกันจัดเวรยามตีเกราะเคาะไม้ เมื่อโจรมาชาวบ้านตื่นขึ้นมาพร้อมกันทั้งหมดบ้าน โจรก็ทำอะไรไม่ได้ การที่ชาวบ้านรวมตัวกันทั้งหมดนั้นแหละ คืออำนาจสังคมหรืออำนาจแห่งการรวมตัวกัน

(๒) ที่อำเภอสิเกา จังหวัดตรัง ย้อนหลังไป ๒๐ ปี ชาวบ้านเดือดร้อนมาก จากการให้สัมปทานป่าชายเลน และการที่มีเรือประมงขนาดใหญ่เข้ามาใช้อวนรุนขีดชายฝั่ง ซึ่งคราดเอาหญ้าทะเลไปหมด กุ้งหอย ปูปลาไม่มีที่อนุบาล ชาวบ้านยากจนลงเพราะขาดแคลนอาหาร ชาวบ้านจะร้องเรียนทางราชการอย่างไร ๆ ก็ไม่ได้ผล เพราะเจ้าของเรือประมงขนาดใหญ่มีอำนาจมากกว่า ต่อมาชาวบ้านรวมตัวกันสร้างเครื่องป้องกันไม่ให้เรือประมงขนาดใหญ่เข้ามาลากอวนขีดชายฝั่งซึ่งผิดกฎหมาย เอาปะการังเทียมและหญ้าทะเลลง ความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมกลับคืนมา กุ้งหอยปูปลากลับมา ชาวบ้านพ้นจากความอดอยากยากแค้น และขณะนี้รวมตัวกันรักษาชายฝั่งทะเลอันดามันขยายตัวออกไปทั้งทางเหนือและทางใต้ อำนาจแห่งการรวมตัวกันหรือความเป็นสังคมทำให้ความไม่ยุติธรรมได้

(๓) ที่ดอนสามหมื่นจังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มลักลอบตัดต้นไม้ขึ้นไปพร้อมทั้งเครื่องมือ คือรถยนต์ เลื่อยไฟฟ้า ปืนเครื่องมือสื่อสาร คนตัดไม้ทำลายป่ามีอำนาจเกินกำลังเจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่

ดี ๆ จึงถูกฆ่าตายหรือฆ่าตัวตาย เช่น คุณสืบ นาคะเสถียร แต่เมื่อโจรตัดต้นไม้กลุ่มนี้ขึ้นไปเจอชาวบ้านรวมตัวกันอยู่หนึ่งพันคน ก็ไม่กล้าตัดต้นไม้

จึงกล่าวว่ อำนาจสังคมหรืออำนาจแห่งการรวมตัวของประชาชนคือเครื่องยุติความชั่วร้ายทั้งปวง

สังคมคือผู้กำกับความถูกต้อง

ตัวอย่าง

(๑) เมื่อครั้งพุทธกาล พระที่กรุงโกสัมพีแบ่งเป็นสองพวกทะเลาะกันยึดเยื่อทำอะไรๆ ก็ไม่หยุด พระพุทธองค์เสด็จไปทรงห้ามก็ไม่เชื่อแถมยังว่าพระพุทธเจ้าเสียอีก พระบรมศาสดาจึงเสด็จหลีกเข้าไปป่าเลไลยก์ไป ต่อมาชาวบ้านรำคาญหยุดใส่บาตรพระทั้งนั้น ทั้งสองฝ่ายจึงหมดกำลัง หยุดทะเลาะ เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าแม้แต่พระศาสดาของพระเหล่านั้นเองยังยุติความขัดแย้งไม่ได้ แต่สังคมคือชาวบ้านทั้งหลายสามารถทำได้

(๒) คนเราจากทุกประเทศจะเจริญหรือไม่เจริญอย่างไรก็ไปเล่นฟุตบอลกันได้ทั่วโลก เพราะในการเล่นฟุตบอลมีกรอบ กติกา และกลไกชัดเจน มีผู้กำกับเส้นดูแลให้เล่นอยู่ในกรอบ มีกรรมการกำกับให้เล่นตามกติกา กรรมการและผู้กำกับเส้นอาจโกงได้ แต่โกงไม่ได้ เพราะมีคนดูคอยกำกับอยู่ก็หนึ่ง คนดูคือสังคมคอยกำกับความถูกต้อง

ผู้มีอำนาจใด ๆ ไม่ว่าจะอำนาจรัฐ อำนาจเงิน หรือกรรมการหรือแม้แต่พระอาจโกงได้เสมอถ้าไม่มีสังคมคอยกำกับ อำนาจสังคมคืออำนาจที่กำกับทำให้เกิดความถูกต้อง นี่เป็นข้อที่เราจะต้องตราไว้ว่าจะไม่ไปเรียกร้องผู้มีอำนาจใดๆ ให้เข้ามาแก้ปัญหา เพราะไม่สามารถแก้ได้ แต่อำนาจสังคมนั้นแหละที่จะกำกับให้เกิดความถูกต้อง

๔.

พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยกับระบอบทักษิณ

พธม.กับระบอบทักษิณเป็นตัวอย่างให้เราเรียนรู้ว่าเป็นรูปธรรมถึงพลังอำนาจทางสังคม ระบอบทักษิณคงจะมีทั้งคุณและโทษสุดแต่ผู้มอง แต่ที่แน่ๆ ก็คือระบอบทักษิณทรงพลังอำนาจมหาศาล ทักษิณานุภาพนี้ไม่มีองค์กรหรือสถาบันใดๆ จะต้านทานได้ พันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยจะถูกหรือผิดแล้วแต่ผู้มอง แต่ที่แน่ๆ ก็เป็นการรวมตัวของมหาชนอันหลากหลายจำนวนมากนับแสนนับล้าน เป็นพลังทางสังคมที่ทำให้ทักษิณานุภาพแม้ทรงมหิธานุภาพเพียงใด ก็อ่อนกำลังลงและเปิดโอกาสให้กระบวนการยุติธรรมเข้มแข็งขึ้น

การที่ขบวนการการเมืองภาคประชาชนเติบโตเข้มแข็งขึ้น ส่วนหนึ่งเกิดจากวิกฤตการณ์สุด ๆ ไม่มีทางไป และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากมีคนอย่างคุณทักษิณ และคุณสมคิด ถ้าปราศจากคนอย่างคุณทักษิณและคุณสมคิดขบวนการประชาชนก็จะไม่เติบโตอย่างนี้ การที่คนในชาติรวมตัวกันเป็นสังคมเข้มแข็ง เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยาก แต่ถ้าเกิดขึ้นเป็นทุนทางสังคมอันยิ่งใหญ่

การรวมตัวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประชาชนจำนวนมากเกิดจากการมีเป้าหมายร่วม ประชาชนควรจะรวมตัวร่วมคิดร่วมทำในทุกพื้นที่ ในทุกองค์กร และในทุกเรื่อง เกิด เป็นประชาสังคมหรือสังคมเข้มแข็ง

สังคมเข้มแข็งนั้นแหละคือประชาธิปไตยโดยสาระ ในขณะที่กลไกทางการเมืองอาจเป็นเพียงรูปแบบ

ประเทศใดที่สังคมเข้มแข็ง เศรษฐกิจจะดี การเมืองจะดี และศีลธรรมจะดี นี่เป็นสัจจะซึ่งสามารถตรวจสอบจากหลักฐานในข้อเท็จจริงจากทั่วโลก

๕.

ประชาธิปไตยมาก่อนรัฐธรรมนูญ

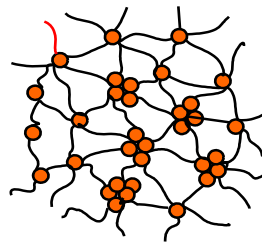
เมื่อผมเป็นประธานคณะกรรมการพัฒนาประชาธิปไตย (คพป.) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๗ และ คพป. เสนอให้ยกร่างรัฐธรรมนูญขึ้นใหม่เพื่อปฏิรูปการเมืองนั้น มิตรที่เป็นนักทฤษฎีประชาธิปไตยเตือนผมว่า ลัทธิรัฐธรรมนูญไม่นำไปสู่ประชาธิปไตย ประชาธิปไตยต้องมาก่อนรัฐธรรมนูญ ผมเป็นหมอไม่มีความรู้ความชำนาญใดๆ ทางการเมือง แต่สังคมไทยได้เรียนรู้แล้วว่ารัฐธรรมนูญไม่มีพลังที่จะต้านอำนาจเผด็จการ เรามีรัฐธรรมนูญมาหลายฉบับแล้วไม่สามารถสร้างประชาธิปไตยที่แท้ได้

สมมติว่าลองคิดกลับกันเสียว่าประชาธิปไตยมาก่อนรัฐธรรมนูญ

นั่นคือประชาชนจำนวนมากมีความสำนึกในอิสรภาพและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นคนของตนเอง และพยายามทำอะไรดีๆ รวมตัวร่วมคิดร่วมทำเป็นกลุ่มและเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ในโครงสร้างเผด็จการ (รูป ก.)

(ก) โครงสร้างเผด็จการ
ใช้อำนาจสั่งการจากบนลงล่าง

(ข) โครงสร้างประชาธิปไตย มีการรวมตัว
ร่วมทำด้วยความสมัครใจ เล็กหรือใหญ่
อาจใหญ่เป็นมวลชนมหาชนที่มี
วัตถุประสงค์ร่วมกัน

มีการใช้อำนาจสั่งการจากบนลงล่าง โครงสร้างชนิดนี้มีความไม่เป็นธรรมสูงมีการเรียนรู้น้อย ไม่มีพลังที่จะ
แก้ปัญหาที่ซับซ้อน ในโครงสร้างประชาธิปไตย (รูป ข.) คนแต่ละคนมีเสรีภาพ ใช้ศักยภาพของตนเองได้
เต็มที่ รวมตัวร่วมคิดร่วมทำด้วยความสมัครใจ ด้วยความเสมอภาคและภราดรภาพ เชื่อมโยงกันเป็น
เครือข่าย เกิดเป็นผลในทางสังคม หรือสังคมเข้มแข็ง

พลังทางสังคมที่เข้ามาตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐและมีส่วนในนโยบายสาธารณะ (ตามรัฐธรรมนูญ
มาตรา ๘๗) เป็นการเมืองภาคพลเมืองหรือการเมืองภาคประชาชน การเมืองภาคประชาชนมีพลังการ
ตรวจสอบและกำกับให้เกิดความถูกต้องทางการเมืองมากกว่ารัฐสภา และมากกว่าองค์กรอิสระตาม
รัฐธรรมนูญ ในสภาพการณ์ปัจจุบันนี่เป็นที่มาของคำกล่าวที่ว่าประชาธิปไตยมาก่อนรัฐธรรมนูญ เพราะ
ประชาชนสามารถรวมตัวกันเคลื่อนไหวประชาธิปไตยก่อนมีรัฐธรรมนูญ

๖.

ขบวนการมหาชนเพื่อธรรมาธิปไตย-ประชาธิปไตย

พธม.คงจะมีทำผิดบ้าง แต่ภาพรวมคือขบวนการประชาชนขนาดใหญ่ที่ตรวจสอบอำนาจทางการ
เมือง การเมืองภาคประชาชนถ้าทะนุบำรุงหล่อเลี้ยงให้เติบโตแข็งแรงมีความถูกต้องก็จะเป็นพลังทาง
ศีลธรรมอันยิ่งใหญ่ที่จะกำกับตรวจสอบ และส่งเสริมให้เกิดความถูกต้องทุกด้าน ทั้งการเมือง สังคม
เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การศึกษา การพัฒนาจิตใจ และสันติวิธี

การเมืองภาคประชาชนต้องเป็นพลังทางจิตสำนึก พลังทางความรู้ พลังทางการสื่อสาร พลังทาง
สังคม ซึ่งถ้าทำได้ธรรมาธิปไตยกับประชาธิปไตย จะเข้ามาซ้อนทับกัน ประชาธิปไตยกับธรรมะจะต้อง
ผนวกกัน

ขบวนการมหาประชาชนเพื่อธรรมาธิปไตย ประชาธิปไตย จะเป็นปรากฏการณ์อันแข็งแกร่งที่ทำให้ การเมืองดีและขบวนการยุติธรรมแข็งแรง รวมทั้งสิ่งดีๆ อื่นๆ เกิดตามมา

พธม. ควรจะอยู่กับจุดแข็งของ **พธม.** คือ สร้างขบวนการมหาประชาชนเพื่อธรรมาธิปไตย- ประชาธิปไตย มากกว่าเข้าไปสู่กลไกและรูปแบบทางการเมือง ซึ่งจะเปลืองตัวและทำให้ตัวเองอ่อนแอลง ขบวนการมหาประชาชนเพื่อธรรมาธิปไตย-ประชาธิปไตย จะไปทำให้เกิดกลไกและรูปแบบทางการเมือง ต้องปรับตัวไปสู่ประชาธิปไตยเอง ซึ่งการกระจายอำนาจไปอย่างทั่วถึง และทุกส่วนของสังคม จะ ปฏิสัมพันธ์ด้วยการเรียนรู้และตรวจสอบซึ่งกันและกัน แทนที่การใช้อำนาจจากบนลงล่างแบบแยกส่วน ตายตัวซึ่งเป็นการเมืองแบบเก่า ประชาธิปไตยจะกลายเป็นวัฒนธรรมที่เข้ามาอยู่เหนือกลไกทางการเมือง

๗.

ความมุ่งมั่นร่วมกันของคนไทยทั้งมวลในการบินออกจากข่ง

การที่ประเทศใดประเทศหนึ่งจะมีการปฏิวัติประชาธิปไตยโดยมวลชน ด้วยสันติวิธีเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น ได้ยาก แต่โอกาสกำลังอยู่ต่อหน้าเราแล้ว ด้วยลักษณะพิเศษของคนไทยทำให้การปฏิวัติด้วยสันติวิธี เป็นไปได้และถ้าเป็นจริงจะเป็นศักดิ์ศรีอันยิ่งใหญ่ของคนไทยที่เราเป็นคนที่ยิ่งใหญ่

คนไทยเหมือนไก่อยู่ในข่ง ขณะที่รอความพินาศต่อชีวิตจะมาถึงด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น ยังจิกตี กันรำไป ที่จิกตีเพราะในข่งมันคับแคบบีบคั้นทำให้กระทบกระทั่งกัน

ข่งคือระบอบเผด็จการอันคับแคบ ต้องรวมตัวกันบินออกจากข่ง นั่นคือสร้างระบอบ ประชาธิปไตยการปฏิวัติประชาธิปไตยโดยคนไทยทั้งมวลสามารถทำได้ด้วยสันติวิธี ไม่มีการยึดอำนาจ หรือการฆ่าแกงอะไรใครทั้งสิ้น แต่โดยคนไทยมีสำนึกประชาธิปไตยแล้วรวมตัวกันเป็นเครือข่ายประชาชน เพื่อประชาธิปไตยที่เชื่อมโยงกันเต็มประเทศ โดยไม่ต้องรอรัฐธรรมนูญ เพราะประชาธิปไตยต้องมาก่อน รัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญและองค์กรทางการเมืองที่จะเกิดตามมาเป็นระบบ ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย

ขบวนการมหาประชาชนเพื่อธรรมาธิปไตย-ประชาธิปไตย เป็นขบวนการที่ใครๆ ก็เข้าร่วมได้ เพราะไม่ได้เป็นศัตรูกับใครและไม่ได้โค่นล้มอะไรใคร แต่เป็นการที่ประชาชนจับมือกันสถาปนาระบอบ ประชาธิปไตยขึ้นเองด้วยสันติวิธี

โอกาสอยู่ต่อหน้าเราแล้ว ที่จะร่วมกันเปลี่ยนแปลงไปสู่สิ่งใหม่ที่ดีในระบอบประชาธิปไตยอันเป็น ธรรมนี้ ความอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันเป็นเรื่องไม่ยาก ยุคศรีอาริยะที่คนไทยเฝฝันกันมานั้นนานจะเป็นจริง ได้

ประเทศไทยที่เข้มแข็งเป็นธรรมและศานติ นอกจากประโยชน์ของตัวเองแล้ว ยังช่วยชาวโลกได้ ด้วย เพราะล้วนเป็นเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกเดียวกัน.-